

УДК 811.161.2:398.32(477.43/44)

DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.1.2020.204086>

ВОДА В МАГІЧНИХ ВІРУВАННЯХ ПОДОЛЯН: ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Інна Гороф'янюк

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького
державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)

e-mail: gorofyanyuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9836-8270

Вікторія Волинець

здобувачка СВО «бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і
література) Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)

e-mail: viktoria1909volynets@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6251-1023

Стаття присвячена дослідженню крізь призму етнолінгвістики використання води в магічних ритуалах українців на емпіричній базі центральноподільської говірки села Рахни-Лісові Шаргородського району Вінницької області. Ритуально-магічна (очисна, апотропейна і продукуюча) семантика води, засвідчена в діалектних текстах говірки, вербалізована в сюжетах про принесення і зберігання води, використання її у весільній, родильній, поховальній обрядовості, у господарській, любовній магії. Спостережено, як до сьогодні співіснують рудименти язичницьких вірувань і християнської традиції використання води, а номінативний корпус на позначення води, її видів, характеристик та дій, пов'язаних із нею, становить чітку систему елементів, які перебувають у різноманітних синтагматичних і парадигматичних відношеннях.

Ключові слова: вода; традиція; вірування; номінація; діалектний текст; діалект; центральноподільська говірка.

Gorofyanyuk Inna, Volynets Viktoria. Water in magical beliefs of the podillians: ethnolinguistic observations.

The research focuses upon nomination and beliefs connected with water, fixed by a special questionnaire in a settlement Rakhni-Lisovi of Shargorod district of Vinnytsia region of Ukraine (Central Podillia dialect).

Lack of systematic descriptions of Podolsky beliefs connected with water in the linguistic plane today on the one hand and wide series of ethnolinguistic material from Slavic countries on the other hand actualize ethnolinguistic analysis of the Podolsky beliefs connected with water, which aims at eliminating gaps in the Ukrainian information space of the traditional beliefs connected with water.

The study attempts to model a detailed invariant structure of beliefs connected with water by means of dialect texts. Each ritual act is presented nominatively and through dialect microtexts that enables analysis motivation of nomens, syntagmatic relations between terms.

It has been concluded, that Podillians appreciate water as a source of life, a means of magical purification. At the same time, water space is conceived as a way to the otherworldly, a place of residence for the unclean powers and souls of the dead.

The sacred properties of water are revealed through its connection with supernatural forces, the use of water during divination, the system of prejudices and reservations about the

use of water.

In the texts of the analyzed dialect we have fixed a wide system of nominative units for the designation of water, its types, characteristics and the actions associated with it: 1) attributive characteristics of water; 2) water as the subject of action; 3) water as an object of action.

Keywords: water; custom; beliefs; nomination; dialect text; dialect; the Central Podillia dialect.

Комплекс міфологічних уявлень про «воду» в європейських народів майже неосяжний, про що свідчать дані багатьох міфологічних, символічних і етнолінгвістичних словників (докл. див.: [Вода 2013]). Міфологічна іпостась води у слов'янських народів найширше представлена в монументальному словнику «Славянские древности: этнолингвистический словарь», біля витоків якого стояв М. Толстой. Л. Виноградова та Г. Плотнікова – авторки відповідної розгорнутої статті ВОДА [Виноградова, Плотнікова 1995] – насампочаток підкреслюють основну символічну опозицію, що наклала відбиток на ставлення слов'ян до водної стихії: «Вода – в народних уявленнях – одна з перших стихій світобудови, джерело життя, засіб магічного очищення. Водночас водний простір осмислювався як межа між цим і тим світом, шлях до потойбічного світу, місце проживання нечистої сили і душ померлих» [Славянская мифология 1995, с. 386].

Вода як феномен культури привертала увагу й українських учених-лінгвістів (В. Жайворонок [Жайворонок 2007], Н. Коваленко [Коваленко 2013], О. Сімович [Сімович 2010] та ін.), натомість феномен «вода» в мовно-культурному просторі подолян ще не став предметом системного аналізу. Оскільки вивчення макрооб'єкту доцільно починати з аналізу його складових, то ми поставили за мету дослідити крізь призму етнолінгвістики використання води в магічних ритуалах українців на емпіричній базі наразі однієї центральноподільської говірки села Рахни-Лісові Шаргородського району Вінницької області.

Отож актуальність розвідки зумовлена, по-перше, необхідністю фіксації інформації про звичаї, обряди, вірування, повір'я, пов'язані з водою, та інтерпретації духовної культури подолян через мову; по-друге, відсутністю фіксації номінативних одиниць, виявлених на матеріалах діалектних текстів подільських говірок, що стосуються поняття «вода»; по-третє, вивчення та дослідження обрядового, релігійного використання води подолянами в номінаційному та етнолінгвістичному аспектах є цілком новим, що й підтверджує наукову цінність наших студій.

Предметом аналізу стали діалектні тексти, записані за етнолінгвістичним питальником (укладач – В. Волинець) від шести носіїв зазначеної говірки, загальний обсяг текстів – 152 хвилини.

Символіка води пов'язана, з одного боку, з її природними властивостями – свіжістю, прозорістю, здатністю очищати, із швидким рухом, з іншого боку – з міфологічними уявленнями про воду як чуже і небезпечне середовище. Проточну воду, як і вогонь, вважали символом швидкості. Очищувальна семантика вода розкривається в багатьох обрядових формах: у календарних і сімейних циклах, у ритуальному викликанні дощу, в лікуванні та магії, у ворожінні [Виноградова, Плотнікова 1995, с. 386–390].

Ритуально-магічна (очисна, апотропейна і продукуюча) семантика води у слов'янських народів різноманітна. У досліджуваній центральноподільській говірці засвідчено такі сюжети.

1. Принесення води. Сакральна сила води підвищувалась, якщо при її набиранні і перенесенні в дім дотримувались особливих умов і заборон. Найпершою з таких вимог було ходіння по воду до сходу сонця. Цінували воду, яку вдавалося набрати раніше за інших, її називали *непочата*, *перша*, *та що ніхто ніде не браў, ніхто не зачепуў їїїї*, *утр'їшна*, *ц'їлушча*, *йордан'с'ка*, *р'їунопраўна св'ачен'її вод'ї*: **Непочата вода** вона счи тайец'а то же ц'їлушча і дуже добре пити л'удин'ї / котра хвор'їє жилудком / то це дуже добре пити ц'ю **непочату воду** / оце їдут і берут/ дл'а дитини ўмити дитину в'їд зурок'їў / оце берут **непочатоїу водоїу** / вона р'їунопраўна св'ачен'її вод'ї оц'а **непочата вода** / оце вона так називайец'а // (Войтенко Є. П., 1952 р. н., освіта – 8 кл.); *А це така шо ше ніхто не зачепуў їїїї* / оце так то го їдут ранен'ко набирати води / ну це йе мохін'ї так'ї но мохін'ї йа не признаїу нікого/ но йа чула в'їд старих ше йа стара / а йа ше в'їд старих старих чула / шо ц'а шо п'їти на сх'їд сонц'а дуже **пом'їчна** / л'уб'її л'удин'ї / то коси мити чи ўмитис'а чи оч'ї // (Липівська Г. М., 1935 р. н., освіта – 7 кл.). Особливо цінують подоляни *першу воду*: *йакшо першу воду ти випила / викопали крениц'у і старайуц'а на питис'а цейї води першої / дл'а здо роўл'а добре ц'а перша вода* // (Чорногуз Г. І., 1947 р. н., освіта – 8 кл.).

Подоляни вважають, що вода в нічну пору має магічні властивості, на такій воді можна ворожити, за її допомогою визначати долю. Уночі набирають воду тільки на свято Івана Купала та на Андрія: *Колис' в'їшали л'енту а на л'енту калачики пекли/ ми б'їгли до крениц'ї / набирали води і з в'їдра ў рота брали тойї води і б'їгли з тойу водоїу до сх'їд сонц'а шоб ше темна н'їчка була / і на т'їй вод'ї пекли калачики і давали собац'ї / котрий калачик собака хуче з'їст' ч'їйойї то та хуче зам'їж виїде/ о так* // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.).

2. Зберігання св'аченої води в домі, кропіння та обливання нею людей і худоби, господарчих будівель: *вода дуже пол'езна худоб'ї / там коров'ї козам/ ўс'їм / вода повин:а бути ўс'їгда / вона в'їд хати не повин:а в'їдходити* // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.); *Ну йак йак принесли до дому/ ну йак л'удина дуже слаба т'її св'ачена вода йе ў бан'ц'ї чи і ч'їм там т'її на або тако **побрискаїут** його або дадут ўмитис'а // от бувайе на лиц'ї дуже тако бол'аки викинут то цейу водоїу ўмивалис'а цейу шо на Орданск'ї свата св'атилас'а ц'а вода* // (Липівська Г. М., 1935 р. н., освіта – 7 кл.); *Коли дитину наврочат / то **омивайут чи купайут** йак ма н'ун'ке/ **пити даїут*** // (Войтенко Є. П., 1952 р. н., освіта – 8 кл.); якщо дитину хтось зурочив, потрібно вмити її св'аченоїу водоїу на в'їгл'ї / так зн'їмайец'а жар (усе зле і недобре – І. Г., В. В.).

3. Вода у весільній обрядовості: *Йак Лар'їска в'їдавалас'а / то це шо вони до ростису йшли / і по коїна Л'уба з куўш'їна чи з в'їдра воду вил'ала/ це тако виливали чи **дорогу переливали** / на ш'част'а // йак їдут молод'ї то **переливайут воду** шоб було ўс'о ўповн'ї / шоб вони були шоб ўс'о було добре шоб було добре жит'а/ в жит'ї було добре // (Трачук Т. М., 1950 р. н., освіта – 10 кл.); *Ну і обоўязково йїм **переливали водоїу** / шоб було ўповн'ї / і це було почесно йак добра сім'їа / а йак'ї не дуже благополучно / то не виходили на дорогу / ўдов'ї не можна це робити розв'їдниц'ї / бо це**

про́рочити сво́йу с'у́д'бу́ ї́йм // (Чорногуз Г. І., 1947 р. н., освіта – 8 кл.); Во́да ко́ли у́стр'і́чали у́ во́рот'ах / мо́лода́ йшла́ в'ід шл'у́бу ста́роста сто́йау́ у во́рот'ах / ста́вили табу́ретку на́криту́ рушні́ком ста́вили хл'і́б / во́ду і го́р'ілку / і зу́стр'і́чали мо́лодих ... жи́н'іх про́бува́у го́р'ілку а́ н'і в'еста́ **во́ду** і на́зад се́бе обо́уязко́во ви́ливали́ на у́с'іх го́стеї́ йа́к'і за́д'і сто́йали́ // (Чорногуз Г. І., 1947 р. н., освіта – 8 кл.); Во́ни йа́к при́ходиу́ мо́лоди́ до мо́лодойі́ при́ходе / то́ на по́роз'і́ йо́го у́стр'і́чає ма́ма у́д'ага́йец'а́ у́ ко́жух та́кі на́виво́р'іт з во́уни́ / з во́уни́ це шо́б ба́гат'і́ бу́ли / ну́ ўже́ там д'і́ти ма́м'і ў́кла'н'а́йу́ца́ / ма́ма це́ ви́ходе не́ тато́ а ма́ма / і то́д'і́ **да́йут мо́лодому́ во́ди на́питис'а́** і в'і́н тут **во́ду ви́ли'ва́є** че́рез се́бе зл'і́ ду́хи йа́к в'і́дган'а́йе // (Липівська Г. М., 1935 р. н., освіта – 7 кл.).

4. Вода в родильному обряді. Звичаю першого купеля дотримуються мешканці села Рахни-Лісові Шаршородського р-ну Вінницької обл. й до сьогодні. Згідно з традицією, воду потрібно набирати *рано і тако до себе набирати воду і тойу водою варити купел' і купати* // (Липівська Г. М., 1935 р. н., освіта – 7 кл.). Воду з-під першого купеля *вливали* *п'ід мо́лоде пло́дове дере́во і гла́вне шо́б то́йі во́ди шо́ ти ку́пайеш* *ди́тину шо́ ти мийеш* *ди́тину шо́б н'і́хто́ у́ тебе́ не ў́крау́* // (Войтенко Є. П., 1952 р. н., освіта – 8 кл.). Відомі й заборони ходити до водних джерел жінкам після пологів: *ко́ли ж'і́нка ро́дила/ і́й'ї́ бу́ло не́ мо́жна хо́дити до́ керні́ц'і́ во́ду бра́ти і́й не́ мо́жна по́тому шо́ во́на ка́зала́с'а́ не́чиста́ / ж'і́нка йа́ка́ ро́де у́ не́йі́ в'і́дхо́де це́ в'і́д ро́ду в'і́дхо́де це́ в'і́д ро́ду це́ ўс'о́* // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.); або ще не було зроблено *вив'і́д' бо́ ду́же ў́л'і́йа́є на здо́роу́я л'у́деї́ бо́ це́ ж ѓразна́ ж'і́нка* // (Чорногуз Г. І., 1947 р. н., освіта – 8 кл.).

5. Вода в поховальному обряді. Основна роль води в поховальному обряді пов'язана з віруванням про перехід в інший світ, вода в цьому контексті – це зв'язок між світом живих і світом мертвих: *По́к'і́тника́ кро́пл'ат* *св'а́чено́у во́до́у / т́руно́ і́ йа́му кро́пл'ат* / *в'і́ко і́ хре́ст і́ йа́му по́к'і́тника́ кро́пе ба́т'у́шка* // *ба́т'у́шка сва́тит мо́ги́лу це́йу́ са́мо́у во́до́у св'а́чено́у / шо́ ли́шайе́ц'а́ ви́л'али́ в'і́ йа́му / і́ ту́ к'в'і́точку́ шо́ не́йу́ кро́пи́ли то́же ў́ йа́му / ту́да / за́ по́кої́н'і́ком* // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.).

6. Вода в господарській магії. Якщо довгий час засуха, немає дощу, збираються *хто́ в'і́рує́ у́ це́ркву / у́ Бо́га в'і́рує́ / і́дут до́ кри́нички́ / де́ йе́ кри́ничка́/ св'а́т'ат́ св'а́чено́у во́до́у ту́ во́ду шо́ за́кли́ка́ют / це́ йа́кшо́ **посв'а́тти́ ту́ кри́ничку́ то́ це́ Бо́г да́ст' до́щ / ну́ ви́зи'ва́ют / св'а́то́у во́до́у св'а́т'ат́ кри́ничку́ і́ то́д'і́ і́де до́щ*** // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.); *Да́ ў́ йа́му л'а́йут́ йа́к по́к'і́тника́ хо́ва́ют* // *і́дут керні́чки́ чистити́ / ў́дови́ йдут́ зби́раю́ц'а́ мо́лац'а́ Бо́гу і́ йдут́ чист'ат́ кре́ниц'у́ дес' і́ це́ л'а́йут́ таќ во́дичку́ св'а́чену́* // (Кушнір Н. І., 1952 р. н., освіта – 10 кл.). Часто у ворожінні використовують *во́ду з се́ми керні́ц' це́ та́ во́да / на́прикда́д л'у́дина́ при́ходе до́ мене́ і́ ка́же / от́ ме́н'і́ худо́б'і́ не́добре́ от́ ме́н'і́ не́ ве́зе ў́ худо́б'і́ ме́н'і́ / не́ ве́зе в об'і́сц'і́ ме́н'і́ / по́гано́ не́добре́ ўс'о́ / йа́ й'ї́ ка́жу т'і́й л'у́дин'і́ / до́ се́ми керні́ц' то́йі́ во́ди по́кро́пити́ худо́бу / по́ под'в'і́р'і́ / ў́ хат'і́ кру́гом / шо́б та́ во́да з с'і́ми керні́ц' во́на до́пома́га́є у́ ўс'о́му / у́ ўс'о́му по́ма́га́є і́ ўс'о́ / то́го́ йа́ таќ ка́жу* // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.).

7. Вода в любовній магії. Широко відомий у всіх слов'ян спосіб ворожіння за характером плаваючих по воді предметів (кинутих у воду вінків, букетів, квітів): *На́ Гва́на Ку́пайла́ д'і́у́чата́ в'і́нки пу́скали́ на́ во́ду / чим*

дал'ше в'іночок поплиў / там буде йїї і суд'ба чекати / йака п'їшла в'ід берега / значит' та п'їде а йака прибилас'а до берега / значит' йїїї ше треба побути трохи тут у д'івчатах // (Войтенко Є. П., 1952 р. н., освіта – 8 кл.).

Для колективних ворожінь був типовим спосіб, при якому наливали води ў миску / клали патичок і клали п'ід постел' / йак присниці'а хто буде переводити через м'істок // на Андр'їя м'ісили балабушки / значит' треба їти до крениці набрати ў рота води і принести і зам'ісити т'їста і ставиши пса чи кугута / ну пса приводили / т'її котре ўперве ўхоне то та перва зам'їж виїде // (Трачук Т. М., 1950 р.н., освіта – 10 кл.); **Можна на воду ворожити** ўс'о / можна ворожити на воду / от наприклад йа сама л'їчно брала ў тар'їлку воду / гл'їбоченку тар'їлку / робила на н'уїу кладочку/ ў тар'їлку наливала воду / а кладочку робила таку йак дв'ї палички / клала і так'ї попережки і клала п'ід кроват' / де йа спала і йакшо мен'ї присниці'а / шо мене хтос' переводиў через ту кладочку / то то по вин:а бути суд'ба / то твоїа по вин:а бути суд'ба / так казали колис' стар'ї л'уди / так казали стар'ї л'уди / і йа так робила і так воно було // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.).

Широко розповсюджені у слов'янській міфології уявлення про те, що водний простір розділяє земний і потойбічний світ. У досліджуваній говірці й до сьогодні фіксуємо вірування, що через проточну воду може відбуватись зв'язок із померлими: *за водою це т'їки не добре*.

Із повір'ям, що душа людини після її смерті занурюється у воду, пов'язана система заборон використовувати воду, яка в момент смерті людини була в будинку. Болгари називали таку воду мертвою (*мертвейка вода*), поспішали вилляти її одразу після того, як винесли покійника, щоб ніхто не міг її випити, пояснюючи, що «померлий в ній скупався» [Виноградова, Плотникова 1995, с. 389]. У подолян особливо небезпечною вважається вода, якою обмивають покійника (у багатьох українських регіонах її називають мертвою): *Т'їки ту воду не можна викорис товувати / шо йакшо ти помила пок'їтника*. Виливають цю воду в глухих безводних місцях, щоб не нашкодити живим: *старайуц'а так виливати / шоб і худобина не ўступила і л'удина не ўступила / но йе так'ї шо п'їдкуп'айут л'удей / і т'ї л'уди шукаїут і набирайут ту мертву воду і поробл'айут на нїїї і худоб'ї і л'уд'ам* // (Чорногуз Г. І, 1947 р. н., освіта – 8 кл.).

Особливо остерігалися води, яка була на цвинтарі. Така вода вважається місцем перебування злих духів. Нечиста сила цієї води, її зв'язок із надприродними силами визначає численні заборони і застереження, що стосуються контакту людини з цією водою: *Води воїше не можна лишати на гроб'ї / пото му шо воно дуже ўл'їйайе на здо роул'а і йак'ї ц'ї ворожки поробл'айут / во ни ж їдут на цвинтар і шукаїут такоїї води шоб поробити / во ни не робл'ат на добро / во ни робл'ат на зло / на добро во ни не будут робити // не можна / бат'ушка каже шо воду на кладб'їшч'ї не можна виливати бо вода / йе л'уди багато / таких наприклад йак йа йак'ї багато дуже ўс'ого знаїут / і во ни їдут на кладб'їшче / во ни берут ц'у воду / це називайец'а гробва вода бо йе мертва вода // мертва вода це та вода йа ку от ди вис'а ўмерла л'удина і йїїї мийут/ це називайец'а мертва вода // а йа ка вода на кладб'їшч'ї це гробва вода називайец'а // л'уди берут ц'у воду йак'ї знаїут і робл'ат цейу водою не добре / во ни робл'ат ўс'о погане зле не добре // (Шелінговська М. Ф., 1941 р. н., освіта – 8 кл.); **На ц'її вод'ї во ни не***

ворожат / вони *робл'ат* так що *забирають* чолов'як'ю в'ід ж'інок / **приворот** *робл'ат* на ц'їй вод'ї // що *ворожка* *наворожила* вони *цейу водичкоюу напивають* що до тебе *приходе* що ти хоч *приворожити* / *старають* а багато на вод'ї *робл'т дуже багато* // (Чорногуз Г. І., 1947 р. н., освіта – 8 кл.). Подоляни впевнені, що не можна залишати воду на цвинтарі (навіть якщо її принесли, аби поставити квіти), на цвинтарі може бути лише *вода йака з неба*.

У системі повір'їв про виникнення таких природних явищ, як дощ і райдуга, одним із центральних є мотив протистояння і зв'язку земної і небесної води. Ці два явища взаємопов'язані: *йакшчо райдуга п'исл'а дощчу пройшла то дощчу скоро не буде*. Радуга буває і до дощу, і після нього: *райдуга це спов'існик дощчу, радуга вона набираєт води соб'ї з р'ічок і дощч їде, радуга т'агне воду, радуга з р'ічки набираєт води* // (Чорногуз Г. І., 1941 р. н., освіта – 8 кл.); *радуга т'агне воду / вона т'агне воду / вона зв'ідкис' т'агне з р'ічки або з ставка* // (Трачук Т. М., 1950 р. н., освіта – 10 кл.).

Отже, сакральні властивості води розкриваються через її зв'язок із надприродними силами, використанням води під час ворожіння, систему забобонів і застережень щодо використання води.

У діалектних текстах говірки с. Рахни-Лісові Шаргородського р-ну Вінницької обл. ми зафіксували широкий корпус номінативних одиниць на позначення води, її видів, характеристик та дій, пов'язаних із нею.

I. Атрибутивні характеристики води: *їорданска, ардан'с'ка, христен'ска, стритенска, стр'ітенс'ка, спас'івс'ка, р'із'вана, постова* 'вода, освячена під час посту', *ісц'їл'їт'їл'на, пол'езна, жи'ва, пом'їчна, хороша, св'ачена, ціл'ушча, оздоровл'уїуча, по'гана, гробо'ва* 'вода, яка стоїть на цвинтарі, на гробу', *стара, нова, жи'ва, мертва, замошена* 'вода, над якою ворожили', *чорна* 'вода, на якій ворожать', *почата, непо'чата* 'набрана одразу після ночі', *нова, перша, здорова, кв'ітко'ва* 'вода, у якій стоять квіти', *їредна, чиста, нехароша, артез'їанка, о'мерша, перехрешчена, проста, свата, небезпечна, їнешена, набрана*.

II. Вода як суб'єкт дії: *обер'їгає, від'воде, помне, ісц'їл'айе, бурлит, св'атиц'я, не стар'їє, не зелен'їє, не портиц'я, поли'ває, зай'має їс'о на с'вому шл'аху, св'ет'робе, має велику силу, туше, їбираєт бол'езн'ї, виган'айе, вода має сво'їу ма'г'їчну силу прит'агати до себе, вода в'їд'хати не по'вин:а в'їд'ходити*.

III. Вода як об'єкт дії: *св'атити воду, їмити дитину в'їд зурок'їу, б'рискаєт цейу водичкоюу, вмивайес'а, посв'атити дитину, опускати хрест ї воду, сц'їл'айец'я в'їд св'аченоїй води, св'атойу водоїу св'ат'ат криничку, покро'пити корову; кидати у воду, к'їпати воду, з'їл'ати воду, переїти з водоїу, поставила воду ї баночку, сп'їнити воду, б'їгти з водоїу, ворожити на воду, поробл'ати водоїу, поробл'ати на вод'ї, робити на вод'ї, перехрешчувати вугол водоїу, на воду ворожити, вступила ї мертву воду, заго'варуют воду, кидати с'їрник ї воду, вили'вати на б'їгуни (куток між стіною і відчиненою половиною двостворчатих дверей – I. Г., В. В.), шквар'чит' у вод'ї, робити водоїу недобре, класти на гр'їб воду; набирати воду до себе пере'ходе з порожн'їм в'їдром, їмивати водоїу на в'їгл'ї; зливають п'їд дерево, водоїу варити купел', купати; вили'вати на'зад себе воду, по'пробувати водичку, перели'вали водоїу; їдеш по воду, їти за водоїу, пускати на воду, перепли'вати через воду, пускати по вод'ї, брати воду, запи'вати водоїу, на'питис'а води, ви'мочувати ї вод'ї, перели'вати з водоїу,*

випливати воду на перехрест'ї, поливати водичкою, напийтис'я води; набираєт води соб'ї з р'їчок, т'агне воду.

Отже, на емпіричному матеріалі однієї центральноподільської говірки села Рахни-Лісові Шаргородського р-ну Вінницької обл. спостерігаємо, як до сьогодні співіснують рудименти язичницьких вірувань та християнської традиції використання води, а номінативний корпус на позначення води, її видів, характеристик та дій, пов'язаних із нею, становить чітку систему елементів, які перебувають у різноманітних синтагматичних і парадигматичних відношеннях. Зауважимо, що представлена система одиниць не претендує на повноту і вичерпність: охоплення дослідженням ширшого ареалу додасть і нову емпірику. Допускаємо, що й окремі аспекти функціонування води в магічних віруваннях подолян залишилися поза нашою увагою, оскільки феномен «вода» заслуговує на тривале системне вивчення на діалектному матеріалі, що й зумовлює актуальність продовження такого дослідження. Водночас подане вище достовірно ілюструє спільність міфічного потрактування цього феномену мешканцями Центрального Поділля та України, ширше – Славії.

ЛІТЕРАТУРА

- Виноградова, Л. Н. и Плотникова, А. А. (1995). Вода. [В:] *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*. В 5 томах. Н. И. Толстой (ред.). Москва, т. 1, с. 386–390.
- Вода в славянской фразеологии и паремии* (2013). В 2 т. А. Золтан, О. Федосов, С. Янурик (науч. ред.). Будапешт.
- Жайворонок, В. В. (2007). Вода. [У:] Жайворонок В. В. *Знаки української етнокультури*. Словник-довідник. Київ, с. 106–108.
- Коваленко, Н. Д. (2013). Фраземи із компонентом *вода* в подільських і суміжних говірках. [У:] *Вода в славянской фразеологии и паремии*. В 2 т. А. Золтан, О. Федосов, С. Янурик (науч. ред.). Будапешт, т. 1, с. 309–313.
- Сімович, О. (2010). Архетип *вода* в поліському мовному просторі. [У:] *Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. В. Мойсієнко, В. Єршов (відп. ред.). Житомир, № 22 (II), с. 262–265.
- Славянская мифология. Энциклопедический словарь* (1995). Толстой Н. И. (ред.). Москва, 416 с.

Подано до редакції 12.03.2020 року
Прийнято до друку 17.04.2020 року